

УДК 008(477+510)

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-38>

Жао Ї

аспірант кафедри теорії та історії мистецтва, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, Вознесенський узвіз, 20, м. Київ, Україна, 04053

ORCID: 0000-0002-8555-877X

Бібліографічний опис статті: Жао, Ї. (2025). Культурно-мистецьких діалог між Україною та Китаєм за часів незалежності України. Творчість Михайла Гуйди як культурний зв'язок між Україною та Китаєм. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 263–268, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-38>

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ДІАЛОГ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КИТАЄМ ЗА ЧАСІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ. ТВОРЧІСТЬ МИХАЙЛА ГУЙДИ ЯК КУЛЬТУРНИЙ ЗВ'ЯЗОК МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КИТАЄМ

Мета роботи. Стаття присвячена аналізу культурно-мистецьких обмінів між Україною та Китаєм через призму творчості видатного українського художника та педагога Михайла Гуйди. Основна мета дослідження – висвітлити творчість Михайла Гуйди у контексті культурно-мистецьких обмінів між Україною та Китаєм, а також проаналізувати його вплив на популяризацію української художньої школи через викладання в китайських вищих навчальних закладах. **Методологія.** Застосовано загальнонаукові методи дослідження, зокрема, порівняльний аналіз, історичний підхід – для висвітлення етапів розвитку цих обмінів у контексті історичних подій, зокрема періоду незалежності України; контекстуальний аналіз – з метою розгляду творчості Михайла Гуйди в межах його впливу на китайське мистецьке середовище та українську художню традицію. Застосовано теоретико-мистецтвознавчий та візуальний підхід з використанням описового аналізу, включаючи інтерпретацію внеску митця через викладацьку та художню діяльність та культурологічний підхід – для дослідження взаємодії двох культур через призму мистецтва, як інструменту діалогу. **Наукова новизна.** Визначено роль М. Гуйди у сприянні культурного діалогу між двома різними культурами, а також вагомий внесок у збагачення мистецького дискурсу. Визначено основні механізми і впливи його діяльності на формування нового мистецького дискурсу, що дозволяє поглибити розуміння процесів міжкультурного обміну та підкреслити значення українського мистецтва у світовому контексті. Проаналізовано особливості культурно-мистецького обміну між Україною та Китаєм, зіставлено українську художню традицію з китайською. **Висновки.** У дослідженні обґрунтовано унікальну роль Михайла Гуйди як митця і викладача, що сприяє інтеграції української художньої школи в культурно-освітнє середовище Китаю.

Ключові слова: Михайло Гуйда, культурний обмін, Україна, Китай, художня освіта, живопис.

Rao Yi

Postgraduate Student at the Department of Theory and History of Arts of National Academy of Fine Arts and Architecture, 20 Voznesenskyi uzviz, Kyiv, Ukraine, 04053

ORCID: 0000-0002-8555-877X

To cite this article: Rao, Yi. (2025). Kulturno-mystetskyi dialoh mizh Ukrainoiu ta Kytaiem za chasiv nezalezhnosti Ukrainy. Tvorchist Mykhaila Huidy yak kulturnyi zviazok mizh Ukrainoiu ta Kytaiem [Cultural and artistic dialogue between Ukraine and China during Ukraine's independence. Mykhailo Huyda's work as a cultural link between Ukraine and China]. *Fine Art and Cultural Studies*, 1, 263–268, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-38>

CULTURAL AND ARTISTIC DIALOGUE BETWEEN UKRAINE AND CHINA DURING UKRAINE'S INDEPENDENCE. MYKHAILO HUYDA'S WORK AS A CULTURAL LINK BETWEEN UKRAINE AND CHINA

Purpose of the work. The article is devoted to the analysis of cultural and artistic exchanges between Ukraine and China through the prism of the work of the outstanding Ukrainian artist and teacher Mykhailo Huyda. The main purpose of the study is to highlight the work of Mykhailo Huyda in the context of cultural and artistic exchanges between Ukraine and China, as well as to analyze his influence on the popularization of the Ukrainian art school through

teaching in Chinese higher educational institutions. **Methodology.** General scientific research methods were applied, in particular, comparative analysis, a historical approach – to highlight the stages of development of these exchanges in the context of historical events, in particular the period of Ukraine's independence; contextual analysis – in order to consider the work of Mykhailo Huyda within the framework of his influence on the Chinese artistic environment and the Ukrainian artistic tradition. A theoretical-artistic and visual approach using descriptive analysis was applied, including the interpretation of the artist's contribution through teaching and artistic activities and a culturological approach – to study the interaction of two cultures through the prism of art as a tool of dialogue. **Scientific novelty.** The role of M. Huyda in promoting cultural dialogue between two different cultures was determined, as well as a significant contribution to the enrichment of artistic discourse. The main mechanisms and influences of his activities on the formation of a new artistic discourse were determined, which allows to deepen the understanding of the processes of intercultural exchange and emphasize the importance of Ukrainian art in the global context. The features of cultural and artistic exchange between Ukraine and China were analyzed, the Ukrainian artistic tradition was compared with the Chinese. **Conclusions.** The study substantiates the unique role of Mykhailo Huyda as an artist and teacher, which contributes to the integration of the Ukrainian art school into the cultural and educational environment of China.

Key words: Mykhailo Huyda, cultural exchange, Ukraine, China, art education, painting.

Актуальність проблеми. Культурно-мистецькі обміни між Україною та Китаєм стали важливою складовою двосторонніх відносин після здобуття Україною незалежності у 1991 році. Ці взаємодії відображають прагнення двох країн зміцнювати культурний діалог, розвивати мистецьке співробітництво та взаємно збагачувати свої традиції. Після встановлення дипломатичних відносин між Україною та Китаєм у 1992 році почалася робота в напрямку культурного обміну між країнами, де напрямок культурно-гуманітарної співпраці визначився як важливий аспект взаємин між Україною та Китаєм. Ця співпраця мала охоплювати мистецькі проекти, просвітницькі акції та інші форми обміну. Основу правового регулювання цієї діяльності становить Угода про культурне співробітництво між урядами України та КНР від 1992 року.

Взаємодія в галузі мистецтва та освіти сприяє поглибленню культурних зв'язків між Україною і Китаєм, створює більше можливостей для взаєморозуміння, взаємозбагачення та співпраці на культурному рівні, допомагає краще зрозуміти культурні цінності і традиції одне одного. Це також впливає на культурну дипломатію яка здатна діяти в контексті міжнародних відносин та розвиває міжкультурний діалог через мистецтво. Синергія двох потужних мистецьких шкіл – китайської та української допомагають підвищувати культурну обізнаність і взаєморозуміння, сприяють просуванню української культури в Китаї та, відповідно, китайської культури в Україні. Зважаючи на зазначене, аналіз культурно-мистецьких обмінів між Україною та Китаєм через призму творчості видатних українських митців набуває першочергової актуальності в сучасних

науково-мистецьких колах. Першочергово, розширеного дослідження вимагає діяльність видатної постаті в окресленому колі питань, художника та педагога Михайла Гуйди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В останні роки актуалізується дослідження проблематики культуротворчих процесів в контексті теоретико-мистецтвознавчого та візуального підходу в інтерпретацій творів сучасних митців. Особливий інтерес науковців в окресленому контексті викликає творчість Михайла Гуди. До різних аспектів окресленої проблеми звертаються низка дослідників, серед яких – О. Авраменко, Р. Михайлова, О. Ковальчук, D. Min, О. Тарасенко, А. Тарасенко.

Творча діяльність М. Гуйди та його учнів, як детермінанти україно-китайського мистецького діалогу, стала предметом досліджень L. Rybalko, Y. Li, D. Ovsyuk, B. Zhao, S. Sun, M. Sullivan, O. Федорук, P. Gryglewski, Y. Ivashko, D. Chernyshev, P. Chang, A. Dmytrenko, L. Horodniuk. Ученими вивчається вплив культурних відмінностей на міжкультурну комунікацію в контексті українсько-китайського мистецького діалогу, аналізується феномен мистецтва як послання, реалізоване за допомогою різних засобів художньої виразності.

Мета дослідження – висвітлити творчість Михайла Гуйди у контексті культурно-мистецьких обмінів між Україною та Китаєм, а також проаналізувати його вплив на популяризацію української художньої школи через викладання в китайських вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Одним з вагомих символів зближення двох країн, в рамках культурно-мистецького діалогу, є переклад літературних творів на китайську та українську мови. У 2006 році в Китаї вийшли

перші переклади творів Тараса Шевченка, а в Україні – переклади класичної китайської поезії, зокрема Лі Бо та Ду Фу.

В межах реалізації програми культурного співробітництва на 2018–2022 роки, восени 2018 року в Китаї відбулися «Дні культури України». Серед заходів: виставка українських культурних пам'яток в музеї «Гугун», виступи Національного хору ім. Г. Верьовки, майстер-класи з Петриківського розпису, а також участь у Міжнародному культурному ЕКСПО «Шовковий шлях». Саме у цій локації триптих Михайла Гуйди «Великий шовковий шлях» був представлений як масштабний та символічний художній твір (Авраменко, 2005; 2006). Цей твір став виразною демонстрацією гармонійного співжиття та співпраці між різними націями й культурами.

Розширення міжкультурних, соціальних, економічних зв'язків між двома країнами – Україною та Китаєм, призводить до зростання не тільки в економічній чи культурній сфері. Велика увага приділяється, також, освітній програмі та охоплює різні аспекти співпраці в цьому напрямку, а саме: співпраця з іноземними вишами та стипендіальні програми для державних службовців, учителів, науково-викладацького складу університетів, навчання студентів, культурні обміни та дослідницькі проекти (Донг Мін, 2020).

Взаємовплив і взаємозбагачення художньої освіти України та Китаю мають тривалий та глибокий характер і охоплюють кілька аспектів розвитку мистецтва та педагогіки. Ця взаємодія, яка почала активно розвиватися ще в радянський період продовжує приносити значні плоди й сьогодні. Обидві країни мають свої унікальні традиції, які гармонійно поєднуються у процесі обміну, створюючи нові можливості для культурного діалогу, навчання та творчості (Михайлова, 2017). Українська система художньої освіти стала однією з ключових ланок формування та розвитку діалогу між Китаєм та Україною і відіграла важливу роль у становленні сучасного китайського мистецького середовища, особливо в контексті реалістичних напрямків.

Важливою складовою взаємозбагачення художньої освіти України та Китаю є також вплив мистецтва на культурну ідентичність Піднебесної. Українська школа живопису, з її орієнтацією на реалістичне відображення дійсності,

допомагає китайським художникам глибше осмислити соціальні та історичні процеси, які впливали і впливають на культурний та мистецький розвиток країни (Сюй Дуншэн, 2018). Українські мистецько-освітні заклади впливають на творче вдосконалення китайських студентів, а українські викладачі допомагають їм інтегрувати європейські підходи до живопису, акцентуючи на академічному малюнку та проваджують ці методики в систему китайської художньої освіти (Хань Бін, 2012). Це також дозволяє розвивати нові напрямки в китайському мистецтві, які поєднують національні традиції з європейським підходом до живопису. Українська система мистецької освіти, з її глибокими історичними коренями, стала одним із важливих джерел натхнення для китайських мистецьких шкіл.

Керівництво Китаю приділяє значну увагу міжнародним відносинам, активно заохочуючи молодь здобувати освіту за кордоном, вивчати культуру, мистецтво та науку інших країн. Щороку китайські студенти приїжджають до Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури в Україні, де вивчають техніку олійного живопису, використовуючи європейські методи побудови композиції та форми (Кулеба-Барінова, 2015; Gryglewski та ін., 2020). Після завершення навчання та захисту дипломів, вони повертаються на батьківщину, фаховими спеціалістами: митцями і наставниками та майстерно інтегрують здобуті знання у створенні нових напрямків викладання чи зображення на полотні, переосмислюючи традиційні підходи як у навчальних процесах, так і у власній творчості.

В Україні також відзначається зростаючий інтерес до культури Китаю та її образотворчої спадщини. Китайські викладачі та митці проводять лекції й семінари в Україні, представляючи традиційне китайське мистецтво, зокрема каліграфію, традиційний живопис, техніку туші та сучасні інновації в мистецьких практиках. Важливою складовою китайського мистецтва є філософія даосизму та конфуціанства, які впливають на підхід до композиції та використання простору. Ці концепції починають проникати в українське мистецтво завдяки обміну ідеями й техніками (Horodniuk, 2023).

Не можна не відмітити, що традиційна китайська культура, з її багатою історією

та унікальними філософськими підходами до мистецтва, справила великий вплив на українське художнє середовище. Китайська живописна традиція, що зосереджена на гармонії з природою, тонких лініях та символізмі дала українським художникам нові інструменти для вираження своїх творчих поглядів (Сунь, 2017). Багато українських художників, які працювали та викладали в Китаї, перейняли певні елементи китайської естетики, що відображається в їхній творчості. Цей обмін і взаємозбагачення дозволяють українським художникам поєднувати традиційний реалізм з елементами східної філософії та дає поштовх для розвитку нових мистецьких концепцій в українській образотворчій діяльності. Китайський акцент на духовність і глибоку символіку також вплинув на підходи українських митців до трактування простору, часу та емоційного змісту в живописі (Rybalko та ін., 2023). Українські митці, занурившись у китайську культуру, отримали можливість по-новому поглянути на власні художні традиції, що дало їм змогу вийти за межі традиційного реалізму та відкрити нові форми та шляхи творчого самовираження.

Важливими елементами взаємозбагачення двох культур та двох мистецьких шкіл – української та китайської – є, також, спільні художні виставки, симпозиуми, майстер-класи, художні резиденції, міжнародні проекти, лекції які організовуються як на державному рівні, так і в межах окремих інституцій. Такі заходи допомагають ширше розуміти традиційні культурні контексти один одного. Окрім того, мистецькі проекти, присвячені традиціям обох країн, часто супроводжуються демонстраціями живопису, скульптури, каліграфії та народного мистецтва, що також створює підґрунтя до міжкультурного діалогу. Завдяки зазначеній культурній інтеграції та творчому обміну китайська живописна культура суттєво розширила свої методи самовираження. Водночас, треба визначити і важливу роль окремих українських митців, які не лише викладали, але й активно долучалися до мистецьких заходів. Серед них варто виділити В. Баринову-Кулебу, О. Белянського, С. Брахнова, М. Гуйду, Т. Гончаренко, С. Зорук, О. Храпачова, А. Чебікіна та інших професорів і викладачів НАОМА.

Завдяки сучасним інтеграційним процесам китайського та світового мистецтва акаде-

мічні методи, зокрема українська образотворча школа, активно впроваджуються у підготовку молодих китайських митців. У цьому контексті особливу увагу слід приділити діяльності видатного українського митця і педагога Михайла Євгеновича Гуйди, якого постійно запрошують до Китаю в якості викладача китайських художніх вишів, в якості коуча мистецьких проєктів, до участі в пленерах та організації виставок (Ковальчук, 2016).

Система навчання М. Гуйди є науково обґрунтованою та базується на принципах наукового підходу та реалізму. Вона структурована, послідовна та ефективна. Процес навчання спирається на наукові спостереження та дослідження, які передбачають поступовий аналіз і глибоке вивчення природи об'єктів. Використовуючи такі методи, підходи до академічного рисунку М. Гуйда створив систематизовану методику викладання, поєднуючи між собою українські та китайські образотворчі системи (Головко, 2016).

Майстер приділяє велику увагу техніці, зокрема академічному живопису, ретельному вивченню натури, а також детальному аналізу форми та світлотіні. Це дозволяє студентам вивчати не тільки технічні аспекти, але і культурні та філософські основи обох традицій. Така структура навчання поєднує практику і теоретичне мислення, де основна увага приділяється точному відтворенню форми та фізичної структури об'єктів у просторі, допомагає пізнати основні принципи художньої освіти та сприяє розвитку нових методів і підходів у навчанні живопису (Тарасенко & Тарасенко, 2021).

М. Гуйда не лише навчає основам реалістичного живопису, але й інтегрує до своєї методики китайське сприйняття сутності об'єкта, використовуючи символічні прийоми для його глибокого осмислення. Китайські студенти, яких навчає М. Гуйда, мають ґрунтовне розуміння цих аспектів, що пізніше відображається у їхніх власних творах. Навчання під керівництвом українського майстра дозволяє їм гармонійно поєднувати традиційні китайські мистецькі техніки з сучасними методами зображення у своїх роботах.

Творчість українського митця також має вплив на самоусвідомлення як китайських учнів через унікальне вираження індивідуального

стилю художника та його світогляду. М. Гуйда здатний глибоко занурюватись у навколишнє середовище, відчувати його внутрішню природу, інтуїтивно вловлювати приховану історію. Талановитий митець у погляді людини бачить цілий всесвіт, який неможливо повністю передати словами, але можна відобразити на полотні. Саме такі картини, які китайці пізніше споглядають на його виставках, також впливають на їхнє сприйняття світу, змушуючи поглянути на свою реальність по-новому.

Діяльність Михайла Гуйди у Китаї сформувала стійкий вплив, який інтегрувався як у творчість, так і в методики викладання. Його студенти стали частиною нового покоління китайських митців, які інтегрують елементи українського живопису не тільки у свої роботи, а і в китайську педагогічну систему в сфері мистецької освіти, оскільки його методи знаходять застосування в китайських художніх школах. Цей симбіоз культур став важливим кро-

ком у зміцненні культурно-мистецьких зв'язків між Україною та Китаєм і відкриває нові перспективи для культурного співробітництва, особливо у контексті глобалізації та розвитку цифрових технологій.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Культурно-мистецькі обміни між Україною та Китаєм відображають багатство традицій обох країн і прагнення до взаємного розуміння. Вони не лише сприяють зближенню народів, а й відкривають нові можливості для творчої співпраці у глобальному контексті.

Творчість та викладацька діяльність Михайла Гуйди є прикладом того, як митець та педагог може виступати в якості культурного зв'язку між китайським та українським народами. Його внесок у розвиток мистецької освіти в Китаї та популяризацію українського мистецтва в Китаї та світі підтверджує важливість культурного діалогу для взаємного збагачення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Авраменко О. Михайло Гуйда. Альбом. Київ-Ханчжоу, 2005. 196 с.
2. Авраменко О. Михайло Гуйда (до 50-річчя від дня народження). Мистецькі обрії 2005–2006. 2006. Вип. 8–9. С. 96–100.
3. Донг Мін. Вплив традицій мистецтва сходу на живопис Михайла Гуйди. Культура і сучасність: альманах. 2020. № 2. С. 56–62.
4. Михайлова Р. Образотворче мистецтво в україно-китайській культурній дипломатії. Культурна дипломатія: стратегія, моделі, напрями. Культурологічний альманах. Київ: Ун-т ім. Драгоманова. 2017. Вип. 5. С. 156–163.
5. Сюй Дуншэн. Креативний підхід до інтеграції традиційної культури в систему навчання олійного живопису вищих навчальних закладів. Гуансійські суспільні науки. 2018. № 11. С. 233–236.
6. Хань Бін. Трансформація культурних функцій китайського живопису XX і початку XXI ст.: порівняльний аналіз. Гуманітарний вектор. 2012. № 3. С. 240–246.
7. Кулеба-Барінова В. В єдиному просторі. Михайло Гуйда й учні. *Віче*. 2015. № 1. С. 72–73.
8. Gryglewski P., Ivashko Y., Chernyshev D., Chang P., Dmytrenko A. Art as a message realized through various means of artists expression. *Art Inquiry*. 2020. №22. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=966115>
9. Horodniuk L. S. Modern Ukrainian-Chinese dialogue: the influence of cultural differences on intercultural communication. «中国式现代化与中华传统艺术的当代传承», 2023. 年11月20日中国蚌埠576-581页 dspace.pdpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/19341
10. Сунь С. Майстер століття Ли Фенмянь. Пекін, Реліквії культури, 2017. 202 с. [孙晓飞, 百年巨匠林风眠 CenturyMasters, 北京, 文物出版社, 2017 共 202 页 (第 126 页)].
11. Rybalko L., Li Y., Ovsiuk D., Zhao B. Heritage of European science: Creative self realization of art teacher: chinese experience of art and pedagogical education: monograph. Karlsruhe: ScientificWorld-NetAkhatAV, 2023. Book 17. Part 1. 127 p. <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/11331>
12. Ковальчук О. Дипломні роботи студентів навчально-творчої майстерні живопису НАОМА під керівництвом М. Гуйди другої половини XX – початку XXI століття. Мистецтвознавство України. Київ, 2016. С. 21–25.
13. Головка Т. Як Михайло Гуйда відкривав китайцям Україну. День. 2016. №41. <https://day.kyiv.ua/article/kultura/yak-mykhaylo-huyda-vidkryvav-kytaytsyam-ukrayinu>
14. Тарасенко О. А., Тарасенко А. А. Universe by Mykhailo Guyda. *Art and Design*. 2021. №2. С. 152–163. <https://doi.org/10.30857/2617-0272.2021.2.14>

REFERENCES:

1. Avramenko, O. (2005). *Mykhailo Huida. Albom* [Mikhail Guida. Album]. Kyiv-Khanchzhou. 196 p. [in Ukrainian]
2. Avramenko, O. (2006). Mykhailo Huida (do 50-richchia vid dnia narodzhennia) [Mykhailo Huyda (to the 50th anniversary of his birth)]. *Mystetski obrii 2005–2006 – Artistic horizons 2005-2006*, 8–9. 96–100. [in Ukrainian].
3. Donh Min. (2020). Vplyv tradytsii mystetstva skhodu na zhyvopys Mykhaila Huidy [The Influence of Oriental Art Traditions on Mykhailo Huyda's Painting]. *Kultura i suchasnist: almanakh*, 2, 56–62 [in Ukrainian].
4. Mykhailova, R. (2017). Obrazotvorche mystetstvo v ukraïno-kytayskii kulturnii dyplomatii. Kulturna dyplomatiia: stratehiia, modeli, napriamy [Arts in Ukrainian-Chinese Cultural Diplomacy. Cultural diplomacy: strategy, models, directions]. *Kulturolohichniy almanakh – Culturological almanac*, 5. 156–163. [in Ukrainian]
5. Siui Dunshən. (2018). Kreatyvnyi pidkhid do inteɦratsii tradytsiinoi kultury v systemu navchannia oliinoho zhyvopysu vyshchykh navchalnykh zakladiv [A creative approach to the integration of traditional culture into the system of teaching oil painting in higher education institutions]. *Huansiiski suspilni nauky*, 11, 233–236. [in Ukrainian]
6. Khan Bin. (2012). Transformatsiia kulturnykh funkttsii kytayskoho zhyvopysu XX i pochatku XXI st. : porivnialnyi analiz [Transformation of Cultural Functions of Chinese Painting in the XX and Early XXI Centuries: A Comparative Analysis]. *Humanitarnyi vektor*, 3, 240–246. [in Ukrainian]
7. Kuleba-Barynova, V. (2015). V yedynomu prostori. Mykhailo Huida y uchni. [In a single space. Mykhailo Huyda and his students]. *Viche – Viche*, 1. 72–73. [in Ukrainian]
8. Gryglewski, P., Ivashko, Y., Chernyshev, D., Chang, P., & Dmytrenko, A. (2020). Art as a message realized through various means of artists expression. *Art Inquiry*, 22. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=966115>
9. Horodniuk, L. S. (2023). Modern Ukrainian-Chinese dialogue: the influence of cultural differences on intercultural communication. «中国式现代化与中华传统艺术的当代传承». 年11月20日中国蚌埠576–581页 dspace.pdpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/19341
10. Sun, S. (2017). *Maister stolittia Ly Fenmian*. [The master of the century Li Fengmian]. Pekin, Relikvii kultury. 202 s. [孙晓飞, 百年巨匠林凤眠 CenturyMasters, 北京, 文物出版社, 2017 共 202 页 (第 126 页)]. [in Ukrainian]
11. Rybalko, L., Li, Y., Ovsyuk, D., & Zhao, B. (2023). *Heritage of European science: Creative self realization of art teacher: chinese experience of art and pedagogical education: monograph*. Karlsruhe: ScientificWorld-NetAkhatAV. Book 17(1). 127 p. <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/11331>
12. Kovalchuk, O. (2016). Diplomni roboty studentiv navchalno-tvorchoi maisteri zhyvopysu NAOMA pid kerivnytstvom M. Huidy druhoi polovyny KhKh – pochatku XXI stolittia. [Diploma works of students of the educational and creative studio of painting of the National Academy of Arts of Ukraine under the direction of M. Huyda in the second half of the twentieth and early twenty-first centuries]. *Mystetstvoznavstvo Ukrainy – Art History of Ukraine*. Kyiv. 21–25. [in Ukrainian].
13. Holovko, T. (2016). Yak Mykhailo Huida vidkryvav kytaysiam Ukrainu. [How Mykhailo Huyda opened Ukraine to the Chinese]. *Den – Day*, 41. <https://day.kyiv.ua/article/kultura/yak-mykhaylo-huyda-vidkryvav-kytaytsyam-ukrayinu> [in Ukrainian]
14. Tarasenko, O. A., & Tarasenko, A. A. (2021). Universe by Mykhailo Guyda. *Art and Design*, 2, 152–163. <https://doi.org/10.30857/2617-0272.2021.2.14>